K o l e k t i v o n o m a s t i k ů : M. Adámek (Náchod) 1, A. Fetters (Náchod) 4, L. Klimeš (Plzeň) 4, L. Olivová-Nezbedová (Praha) 1

ONOMASTICKÉ ZPRÁVY A POZNÁMKY

I. ČESKÁ ONOMASTIKA

1. Toponyma oblasti Orlických hor

Ve své publikaci Na obzoru Orlické hory (Rychnov nad Kněžnou 2006) přináší její autor Ludvík Uhlíř množství krásných fotografií, ale v úvodním textu i značné množství toponym, zejména oronym. Nejprve vymezuje, že se „úzký hřbet horského masivu táhne... od Olešnice v Orlických horách na severozápadě k Horním a Dolním Heřmanicím na jihovýchodě“, že je protínán Divokou a Tichou Orlicí. Dále vymezuje, že severní část Orlických hor zaujímá „Deštenská hornatina, kterou tvoří Orlický hřbet s Velkou Deštnou“, střední částí je Mladkovská vrchovina s nejvyšším vrcholem Adamem, jižní částí je Bukovohorská hornatina s dominantním Suchým vrchem. Jižním úbočím Bukové hory končí u Heřmanic Orlické hory. Podorlickou pahorkatinu ohraničuje autor spojnicí „Lichkov – Jablonné nad Orlicí – Letohrad – Ústí nad Orlicí – Choceň – Borohrádek – Týniště nad Orlicí – Třebechovice pod Orebem – České Meziříčí – Slavětín nad Metují – Nové Město nad Metují – Dobrošov. Do Podorlicka patří také Českotřebovská vrchovina, která začíná u Potštejna a pokračuje přes Brandýs nad Orlicí, Ústí nad Orlicí, Českou Třebovou a Svitavy.“ Dále píše o Orlické tabuli, jejíž „střední část tvoří Třebechovická tabule, zahrnující území v povodí dolní Orlice, tzn. Dobrušsko, Opočensko, Solnicko, Rychnovsko, Vambersko, Choceňsko, Týnišťsko a Třebechovicko.“ Z místních jmen v této části textu najdeme ještě Zářeckou Lhotu, Třebešov na Rychnovsku, Běstovice a Hemži na Orlickoústecku, Častolovice, Potštejn, Solnici, Pohoří, Pulice a Opočno a oronymum Malý Chlum nad Česticemi. Pak je tu uvedena ještě Orlickozáhorská brázda mezi Orlickými a Bystřickými horami, a Králícká brázda (potud vše na s. 4). Dále pak v textu (na s. 5) uvádí: „Protože jde o publikaci o krajině, mohlo by být zajímavé zaznamenání některých pojmenování dominant území: (Přetiskujeme je jako „soupis“ tak, jak je v knize uveden. Většinou jde o oronyma.) „*Vrchmezí*, *Šerlich*, *Malá Deštná*, *Velká Deštná*, *Jelenka*, *Koruna*, *Studený vrch*, *Lubný*, *Pláň*, *Homole*, *Tetřevec*, *Kunštátská kaple*, *Komáří vrch*, *Sedloňovský vrch*, *Maruša*, *Vápenný vrch*, *Ostroh*, *Zakletý*, *Pustý*, *Mezivrší*, *Jílovec*, *Anenský vrch*, *Polom* – to jsou vrcholky hlavního hřebene Orlických hor a jejich rozsoch. V navazujících částech to například jsou *Přední hraniční vrch*, *Adam*, *Studený*, *Vysoký kámen*, *Bouda*, *Bradlo*, *Suchý vrch*, *Jeřáb*, *Buková hora*, *Strážka*, *Hejnov*, *Jedlina*, *Bulík*, *Čenkovický vrch*, *Hoblovna*, *Špičá*k. V Podorlicku vyčnívají následující pahorky a kopce: *Vlčí hora*, *Svrchnice*, *Šibeník*, *Tabulka*, *Na nebesích*, *Strýc*, *Jahodová hora*, *Příčka*, *Pustý*, *Kopeček*, *Červená vrata*, *Na hrádku*,

Kopaniny, Hrklice, Varta, Na Vartě, Mechnáč, Kozinec, Čertův dub, Králíčkův kopec, Kotyška, Kobylinka, Tábor, Čihadlo, Krahulec, Polom, Na Homoli, Pustý, Velká Suchá, Na hradě, Na Vrchách, Hůrka, Hůra, Habřina, Rajčůra, Vlčí jáma, Strážný, U kříže, Mariánská hora, Černý vrch, Jeřábka, Vorlička, Bučina, Panský kopec, Jelenice, Kozinec, Kozlovský kopec, Andrlův chlum, Lysina, Brtečník, Borky, Chlum." Zkušený onomastik by si jistě s těmito názvy rád krásně „pohrál", my je tu uvádíme tak, jak nám je Ludvík Uhlíř ve své knize předložil. Je to jistě čin záslužný. – A. Fetters

2. Rodným krajem. Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků

O onomastických materiálech v „půlročníku" Rodným krajem tu informuji již po čtvrté, tentokrát o číslech, která vyšla do června roku 2009, tedy od čísla 31 po 38.

Jaroslav Šůla má v článku Matyáš Machovec ze Šestajovic (tj. předobraz Machovce z Jiráskova Temna, č. 31, s. 7n.) řádku jmen osobních z počátku 18. století, ale i místních jmen z Lužice, mj. variantu *Kerlice* (zapsanou 1735), kterou vysvětluje jako „počeštěnou" variantu *Zhořelce* – z německého *Görlitz*. V článku Jelgava, Rundále a Vircava, místa dětství Kateřiny Zaháňské, se **Milan Záliš ml.** zabývá místy a lidmi z Kuronska, zejména předky „paní kněžny", je tu tedy i řádka jmen osobních i místních.

Karel Tajmr se ve stati Červenokostelecké rybníky (č. 31, s. 21n.) zabývá pěti současnými rybníky v nejbližším okolí města – podle velikosti *Špinka, Brodský rybník* (hovorově *Broďák*), *Čermák, Krčmařík* a *Piccolominský rybníček* – a zaniklým rybníkem *Rybčina* (do r. 1922 přímo ve městě). Původem jmen se nezabývá, ale ten je v podstatě průhledný. V článku O vzniku Čertova kopce (č. 32, s. 17n.) vyjmenovává **Vladimír Prouza** řádku dalších „čertovských" pomístních jmen v Čechách: *Čertova zeď* u Českého Dubu, *Čertova stěna* a *Čertovo jezero* na Šumavě, *Čertovo břemeno* na Sedlčansku, *Čertova kazatelna* pod Turovem, *Čertova zahrádka* na svahu Studniční hory v Krkonoších a *Čertovo auto* na Ostaši. A z okolí lokality Čertova kopce u Rtyně v Podkrkonoší pod Jestřebími horami připomíná ještě různé kamenné a další útvary: *Čížkovy* nebo *Kozí kameny, Kyselá hora*, místa *Na Kozinci, Na Červeni, U Františka, Na Vartě, Na Verpáně, U Bosny, Na kameni, Na opuce, Na kamenci*. **Václav Jirásek**, historik hornictví kolem Jestřebích hor, přináší záznam vzpomínek havíře Adolfa Raka (č. 33, s. 45 n.) a v něm několik názvů důlních děl – bohdašínská jáma *Josefi*, tj. strojní šachta *Josef*, hornokostelecká *Barbora*, rtyňská štola *Ida* a *Tmavý důl*. Tentýž autor pak v článku Ve Stroužném žili a pracovali také horníci (č. 35, s. 47n.) zaznamenal důl *Vilemína* na Žďárkách, s ním byla v podzemí propojena důlní díla *Rozálie* a úklonná jáma *Hůrka*, dále uvádí dolová pole *Nová Barbora* a *Josef*, důl *Leonora* a šachtu *Barbora*. Ve vzpomínce Táborák na Brendách 1970 (č. 34, s. 31) zaznamenává **Vladimír Wolf** lokalitu *U starého zámku* poblíž Pasek na Jestřebích horách a *Jestřebí boudu* zvanou také (podle majitelky) *Řehačka*. **Antonín Samek**, kronikář obce

Běloves, zaznamenal Co pamatuje Slánský most (č. 34, s. 52n.). *Slánský most* je tradiční označení mostu nad Metují na hranicích (nyní česko-polských) mezi Náchodem a Kladskem, pojmenován podle obce Slaný (nyní polské). Tamní statek s pivovarem patřil městu Náchodu (asi od roku 1631 do roku 1945). V článku Kříže a pomníky na Olešnici (č. 35, s. 22) zaznamenal **Antonín Hepnar** pomístní jména z obce: hostinec *U Bašů*, kříž (*Vlčkův*) *U Štátue*, lípy *Zity* a *Karel* u kamenného kříže před Nývltovým mlýnem, kříže *na Skalce* a *ve Vísce*, socha Panny Marie v Koutě.

V textu k výročí učňovského školství v Jaroměři (Zdeněk Vítek, č. 33, s. 52n.) si můžeme zopakovat postupné změny názvů (a nejen názvů) tohoto typu škol. V r. 1886 byla založena jako *„c. k. všeobecná odborná škola“*, pak *„c. k. státní všeobecná škola řemeslnická“*, od r. 1906 *Průmyslová škola pokračovací*, v r. 1936 *Obvodová odborná živnostenská škola* (běžně se tehdy říkalo *živnoškola*). Po válce to byla *Základní odborná škola*, při ní (1951) *Středisko pracovního dorostu*. Od r. 1954 se okruh zde vyučovaných oborů zúžil, vznikla *Učňovská škola zemědělská* a při ní pak i *Mistrovská škola zemědělská*, od 1961 *Zemědělské odborné učiliště*. Pak to bylo střední odborné učiliště a od r. 2006 nese název *Střední škola řemeslná*.

Josef Štěpař v textu o Františku Ungrovi (1882 – 1958, č. 31, s. 31) přinesl soupis 21 novin a časopisů, do nichž Unger přispíval. Vedle obecně známých jsou tu mj. i *Duch pravdy nebo Zájmy trhovců a podomních obchodníků*. **Jiří Samek** píše (v č. 34, s. 6n.) o *Spojeném vodním společenstvu* (později družstvu) *Úpa* se sídlem v České Skalici, vyjmenovává obce, z nichž byli členové – vlastníci pozemků, které se nacházely v sousedství řeky. Výbor se scházel v hostinci *U Kryslů* v Malé Skalici. **Bohumil Dvořáček** v článku Lázně Rezek u Nového Města nad Metují (č. 34, s. 16n.) připomíná nejen slavné osobnosti, které tu kdysi pobývaly, ale i to, že prof. Votruba založil v r. 1888 (samozřejmě oficiálně neregistrovanou) „Rezkovskou bandu“ neboli „*Bandu Hola ho*“, název podle toho, že když se hledali po lese, volali „Hola ho, kde k sakru jste?“ Vydávali prý i ručně psaný *Věstník Bandy Hola ho*. Spolek mladíků *Úpavan* působil do druhé světové války v Úpici a podporoval mj. i české menšinové školy na Turnovsku (článek **Ondřeje Vašaty**, č. 31, s. 53n.). O tom, že ve Stroužném (dnes polské vsi na samých hranicích v někdejším Českém koutku) bylo z někdejšího Benešova stavení vybudováno „středisko pro setkávání lidí různých národů a vyznání“ *Kalvínka* píše **Michal Jablonský** (Kalwinka; č. 33, s. 54). V někdejší úpické historické hospodě Dřevěnka je nyní expozice „ze života našich předků“, o níž pečuje občanské sdružení *Chalupění* (**Lucie Dušková**, č. 34, s. 12n.). Na Českoskalicku vzniklo ekologické hnutí, které si zvolilo název *A Rocha* (z portugalského *skála*; **Pavel Světlík**; č. 33, s. 24n.).

V čísle 36 (červen 2008) se v článku věnovanému 650. výročí první písemné zmínky o Rtyni (v Podkrkonoší) věnuje **Jan Mach** i původu jména *Rtyně*, kdysi psanému i *Hrtina* (s. 6n.). Podobně jej zopakoval v knize Rtyně v proměnách staletí 1358 – 2008 (vydal Městský úřad Rtyně v Podkrkonoší 2008). V textu Zašlá sláva

lázní a zřídel v Bělovsi uvádí **Antonín Samek** názvy jednotlivých pramenů i jména některých někdejších lázeňských budov (text v číslech 36 – 38). V článku Malé Svatoňovice hornické **Václava Jiráska** se dovídáme i o jménech historických jam a dolů (*Trojice*, *Vojtěch*, *Adam*, *Kateřina*, *Xaver*, *Josef*, *Vilemína* a pozdějších *Slepý důl*, *Tmavý důl*, *Větrný důl*) a také, že se tu těžilo kovářské uhlí, „produkované pod ochrannou známkou a názvem *Vulkanit*“ (č. 36, s. 49n.). Týž autor pak v následujícím čísle sborníčku (č. 37, s. 50n.) pokračuje článkem Velké Svatoňovice hornické, v němž jsou názvy další (*Grüdel Schacht – Pátrací jáma*, *Kolberwerg*, *Jáma sv. Petra*, *sv. Františka Xaverského*, *U Buku* a *Pětiletka*). Ve studii **Františka Musila** Rod erbu třmene a vrcholná kolonizace kraje na střední Úpě a střední a horní Metuji (v č. 37 a 38) se setkáváme s řadou jmen šlechtických rodů a jejich příslušníků, kteří v tomto regionu zanechali své stopy.

Ve sborníčku se setkáváme i s řadou názvů současných akcí kulturních či sportovních, tak *Náchodská Prima sezóna* je už dvanáct let existující festival studentské tvořivosti, jejž inspirovala (nejen názvem) knížka Josefa Škvoreckého Prima sezóna. Že broumovské *Dny poezie* jsou dny poezie, není třeba vysvětlovat, *Trutnovský podzim* je hudební festival, menší obdoba Pražského jara, *Studánecká Čapkiana* je název čtyřiadvacetihodinového nonstop čtení v Malých Svatoňovicích, rodišti Karla Čapka. *Úpická laťka* je pak regionální soutěž žáků škol ve skoku vysokém. – A. Fetters

3. Jaroslav Cita: Králíček Albínek

„V Březince pod Vysokovem žil králíček Tonda.“ To je první věta knížky Jaroslava City Králíček Albínek (Ostrava 2001). Vypráví o králíčcích od Vysokova u Náchoda. Králíčkovi Tondovi říkají Tonča nebo Toníček, jeho milá králičice je Bonča nebo Boninka, jejich bílý synek samozřejmě Albínek. Kdyby nebyl bílý, „jmenoval by se Ferda nebo Matěj“.

Ve vyprávění je řádka jmen místních i pomístních. Tonča byl z dolní Březinky, Bonča z horní Březinky, jíž začínal Vavřenův les. Takže Albínek byl z Březinek. Liška byla z lesa Mnichovec. „Když byla ve Studnici pouť, proběhl (Tonča) Panský les, Borovinku a Bukvaldu.“ „Za chvíli celý les od Starkoče ke Kramolně věděl, že se chystá svatba králíčků.“ Ke konci se v knížce ještě objeví kouzelník Arnošt Česenek, který příliš neuspěje v rodné Studnici v sále u Mědílků.

Z obcí na Náchodsku jsou tedy jmenovány Vysokov, Starkoč, Kramolna a Studnice, tam je skutečně hostinec se sálem u Mědílků (byť má nyní oficiální jméno U studny), z lesů pak dvě Březinky, Borovinka, Bukvalda, Vavřenův les a Mnichovec. Ani tato jména si autor nevymyslel, použil je tak, jak se oněm lesům či lesíkům skutečně říká. – A. Fetters

4. Jaroslav Cita: Když se čerti ženili

Knížka obsahuje sedm čertovských pohádek, které napsal a obrázky k nim namaloval Jaroslav Cita (Město Náchod 2006). Jejich děj se odehrává na Náchodsku. Jsou v nich jména místní i pomístní, osobní i další. Hned v první pohádce sníh „zasypal zahrady v Třešinkách závějemi vyššími než Dobrošov. Řeku Metuji přikryl mráz ledovou pokličkou a od Broumova přiletěl severák.“ Kousek od obce Přibyslav pod strání Koníček je osada Peklo se stejnojmenným hostincem. Pekelná říše v podzemí se odtud táhne „až k Boru a ke Hvězdě“ čteme tu dále. Vystupují v ní Pepík a Honza Novákovi, kteří bydlí nedaleko hotelu Hron, a pan Lojza, připomínají se svatí Martin a Mikuláš a také Hromnice.

V pohádkách jsou tedy názvy měst a obcí: Náchod, Červený Kostelec, Broumov, Přibyslav, Kramolna, Vysokov, Václavice, Provodov, Zlíč, Ratibořice, Žernov, Lhota za Kostelcem (Červeným), Machov, Žďár (nad Metují) a Dobrošov, což je ovšem i oronymum. Z těch je v pohádkách ještě Koníček, Ostaš, Hvězda a Bor. Jména lesů v pohádkách jsou Kozlář a Montace, náchodské ulice Kamenice a V Třešinkách, vedle řeky Metuje i řeka Úpa. (Jediné „pohádkové“ je Tramtárie, lichvář „ukrývá se až někde v Tramtárii“.) Muži jsou označováni tu křestním jménem, tu příjmením: výše uvedení Pepík a Honza Novákovi, pan Lojza, dále muzikant Martin, ptáčník Lelek, lichvář Hamounek, akademický malíř Špachtlička, povozník Hurdálek (a jeho kůň Karel); dívky jen jmény křestními: Dorotka, Růženka a Laura. Čerti mají jména Lucifer, Kruťas, Mates, Brbla a Vanýsek. Ten poslední se „polidští“, jak i jméno naznačuje.

Autor tedy používá po způsobu pohádek Karla Čapka konkretní místní a pomístní jména a přibližuje tak děj místnímu dětskému čtenáři. – A. Fetters

II. JEDNOTLIVÁ JMÉNA

4. Bolkov – dodatek k Profousovým Místním jménům v Čechách

Ve Východočeských listech historických, 23 – 24, Hradec Králové 2005, Vladimír Wolf ve stati „Hrádek Bolkov v Libči u Trutnova“ (s. 479 – 489) k názvu tohoto hrádku píše na s. 480: „Název hrádku sváděl ke spojování se svídnicko-javorským knížetem Bolkem I., jemuž patřily mnohé hrady na druhé straně zemské hranice ve Slezsku ve 13. století. Archeologický výzkum však prokázal existenci hrádku i ve 14. století a tím se potvrzuje domněnka, že tento název můžeme spojovat s osobou Mikuláše Bolcze, hofmistra svídnické kněžny Anežky, která měla Trutnovsko v zástavním držení po smrti svého manžela Bolka II. Malého r. 1368. Držela je do své smrti v r. 1392. Každopádně nelze spojovat název hrádku s postavou Bolka I. (zemřel r. 1301), jak uváděla starší literatura. Vezměme také v úvahu podobnost jmen Bolz a Polz (-enberg), Polz (-enstein).“ Podle V. Wolfa je Bolkov „uváděný v literatuře jako

Bolkenstein, Bolkenberg, ale i jako Polzenberg“ (s. 479). První zmínka o něm doložená v písemných pramenech je z r. 1551 (jí je doložena existence někdejšího hradu), v druhé zmínce z r. 1582 „se dozvídáme, že hranice trutnovského panství vede pod Poltzensteinem“ (s. 480). Další doklad názvu zaznamenává podle V. Wolfa první vojenské mapování z let 1764 – 81, které „uvádí u zakresleného hrádku název Bolkenberg“ (s. 480).

Všechny názvy uváděné V. Wolfem zaznamenávám zde proto, že A. Profous ve svých Místních jménech v Čechách hrádek Bolkov u Libče nemá. V prvním dílu jeho slovníku, s. 127, je sice odkazové heslo „Bolkenberg, v. Polzenstein“, ale ve třetím svazku Profousova díla heslo Polzenstein není. Bolkov, Bolkenberg a Polzenstein nejsou ani v pátém dodatkovém svazku k Profousovu dílu.

Do Profousových Místních jmen v Čechách je tedy třeba doplnit „Bolkov, Bolkenberg, Polzenstein hrádek u Libče severně od Trutnova“ s doklady z r. 1551, 1582, 1764 – 1781. Domnívám se však, že k výkladu názvu hrádku by bylo třeba doplnit ještě další doklady. Český název Bolkov vznikl z osobního jména Bolek příponou *-ov*. Pokud by název byl spojován s osobou hofmistra Mikuláše Bolcze, zněl by Bolčov. – L. Olivová-Nezbedová

5. Jak také může vzniknout křestní jméno

Členem studentské legie, která pomáhala v r. 1648 hájit Prahu proti Švédům, byl také právník Jan Norbert Zatočil z Löwenburgu (1630 – 1691). Legie měla 745 osob v 8 korporálšaftech. Do 1. listopadu 1648 měla 13 padlých a 45 raněných. Během bojů si dělal Zatočil poznámky a vydal je v r. 1685 jako Leto- a Dennopis... Obléhání Prahy skončilo 1. listopadu odpoledne (1648). Už 3. listopadu večer se pražští a švédští vojáci navštěvovali a „na další známost a kamarádství pili. Přitom Švédové se dotazovali, že ti, kteří s těmi cepy, sudlicemi, palcáty do nich bili, jenž při každém udeření Thomas vykřikovali a opakovali, zdali tehdy všechněm Thomas říkali. Študenti pak tomu se smějíce, že to jich parola aneb heslo bylo, zprávu dávali.“ (s. 66) Studenti však v zápalu boje vykřikovali „Tu máš!“ (s. 55). – Škoda, že se na kamarádství nepilo před 26. červencem 1648 (Königsmarkův vpád do Prahy).
– L. Klimeš

6. Telefonní seznam – typař

Že si zloději a podvodníci vyhlíželi své oběti podle titulů (MUDr., Ing. apod.), je známo. Nejčastěji bývali navštěvováni lékaři. V poslední době však zloději vyhledávají své oběti podle křestního jména. Čím starší, tím lépe, tím starší a nezkušenější by měl být jeho nositel. Škoda, že na besedě Českého rozhlasu z 11. 9. 2009 byla uvedena jen dvě jména: Rozálie, Květuše. „Kávy o čtvrté“ se zúčastnil též podplukovník Policie ČR. – L. Klimeš

7. Září 1938 a onomastika

Události v září 1938 a vše, co je předcházelo, se odrazily i v onomastice, zejména v oblasti vojenské.

Jejím charakteristickým rysem bylo už tradičně utajení. To se projevilo také tím, že okruh uplatnění, užití názvů utajovaných skutečností byl velmi malý, především důstojníků, kteří k nim měli přístup. Soustava kryptonym mohla účinně dezinformovat nepřítele. Rozkazovací technice často napomáhala mnemotechnika.

Základem kryptonym byla metonymie, někde tento vztah chyběl. Metafora se vyskytovala jen výjimečně. Tam, kde utajení nebylo možné (sruby a tvrze v prostředí zpravodajsky narušeném), uplatňoval se především zřetel orientační. Kryptonyma se týkala útvarů, velitelského stupně, přípravy a provedení opatření, především však těžkého opevnění.

Zvláštností některých krycích názvů byla jejich potenciálnost. Název a jeho význam se uplatnil až na zvláštní rozkaz, jinak „spal“ ukryt v trezoru.

Zaznamenali jsme 498 krycích názvů (374 pro těžká opevnění, vybudovaná i plánovaná, 116 vyšších velitelství a útvarů, 8 opatření). Skrývají však také veliké pracovní úsilí, nadšení a snahu postavit se násilí a barbarství. Není vinou jejich autorů a vykonavatelů, že se v plném rozsahu nesměly uplatnit. – L. Klimeš

8. Tranďák je Tranny – a to ve všech významech

Někteří čeští fanoušci Fordu Transit nazývají svoji oblíbenou dodávku slovem „tranďák“ (prameny významů slov: 1/ moje osobní zkušenost coby řidiče a fanouška vozu Ford Transit; 2/ www.google.com – hledaný výraz: „tranďák ford“), které je přirozeně se nabízející domácí podobou oficiálního názvu „Transit“. Ale slovo „tranďák“ v jiných situacích a kontextech znamená také „tranzistor“ (prameny významů slov: 1/ absolvování SPŠ elektrotechnické, čtyřletý pohyb v elektrotechnické oblasti a z toho plynoucí znalost slangu; 2/ www.google.com – hledaný výraz: „tranďák elektronika“), „transvestita“ (též v názvu knihy T. Spencerové „Jsem tranďák!“), příp. také „transformátor“ (Prameny významů slov: 1/ www.google.com – hledaný výraz: „tranďák elektronika“; 2/ film Obecná škola) Slovo „tranďák“ je tedy v češtině slovotvorným základem, který je spojitelný s jinými slovy s týmž „trend“ apod. Samozřejmě pak dochází k významovému přiklonění. Výjimečně může někdo snažící se proniknout do jemu ne příliš známého slangu nazvat slovem „Tranďák“ také vozidlo Volkswagen Transporter, ale mezi řidiči, kteří slang znají, je jasné, že „Tranďák“ je jednoznačně „Ford Transit“.

Samotná homonymie několika různých reálných subjektů (či objektů) by ale nebyla zas až tak zajímavá. Zajímavé je to, že do angličtiny lze české slovo „tranďák“ bez obav přeložit jako „Tranny“ – a to i bez znalosti situace a kontextu! Ford Transit je totiž velice oblíbený ve Velké Británii, a jak vyplynulo z internetové diskuse (www.fordtransit.org, příspěvky z 26. 3. 2006 18:17 a 18:35) na asi nejznámějším

britském internetovém fanklubu Fordu Transit, je slovo „Tranny“ v hovorové britské angličtině nejen přátelským označením Fordu Transit, ale také označením pro tranzistor či transvestitu (zda toto slovo může být použito i pro označení transformátoru, jsem nezjišťoval, protože podle mé osobní zkušenosti s elektrotechnickým slangem v praxi je „tranďák“ mnohem spíše „tranzistor“, než „transformátor“).

Příčina podobné práce s uvedenými výrazy v angličtině i češtině je zjevná – všechna tato slova začínají na „trans“, a to jak v angličtině, tak i v češtině, kam tyto názvy byly s žádnými či minimálními úpravami vneseny. Každý jazyk si pak kratší výraz vytvořil po svém, ale vždy ze všech uvedených slov stejně.

Za zmínku stojí i německý výraz „Trabi“ pro vozidlo Trabant. Tento výraz je totiž stejně použitelný a celkem dobře uchycený i v češtině – kde jsou neformální přezdívky osob často tvořeny zkrácením příjmení a zakončením na „*-i*“ nebo „*-y*“, často i bez určení pravopisu konkrétní přezdívky (konkrétní příklady: *Provazník – Provy*; *Novák – Novky*; *Fikejz – Fiky*; apod.). Tato česká zakončení zkrácenin příjmení na „*-y*“ jsou nakonec blízká i britskému slovu „Tranny“, ale v češtině jako ekvivalent pro „Tranny“ používá „Tranďák“. Důvod je ve funkci sufuxu *-ák*, který vystupuje velice produktivně u substantivizace, a to zvl. ve slangu (srov. auťák v Čechách, na Moravě a ve Slezsku ale jen auto). Tranďák je slovo stejné nejen sémanticky, ale i citovým zabarvením či neformálností výrazu. Jde tedy o zcela přesný lexikologický ekvivalent mezi dvěma jazyky různých jazykových skupin.

Podobně lze nalézt podobnost paralelního lexikálního vývoje ve dvou různých jazycích také u označení pro mobilní telefon v angličtině a polštině. V obou jazycích je sice možné mobilní telefon nazvat mobilním telefonem, příp. mobilem, jak jsme zvyklí v češtině, ale častějším označením jsou „cell phone“ nebo „cell“ v angličtině a „telefon komórkowy“ nebo „komórka“ v polštině. Takže místo „mobilní telefon“ říkají Britové a Poláci „buňkový telefon“ a místo „mobil“ říkají „buňka“. Příčinou je struktura dnes nejrozšířenější sítě GSM. Předchozí síť NMT nebyla příliš rozšířená, a když síť GSM vybavila Evropany mobilními telefony, ujal se ve dvou jmenovaných státech pro mobilní telefon název, který patrně vyplynul z buňkové fyzické struktury (architektury) sítě GSM. Telefony se v síti GSM hlásí ke konkrétním buňkám, ke konkrétním základnám/převaděčům/BTS, a tento technický fakt byl pro síť GSM v době jejího nástupu natolik specifický, že se promítl i do jazyka, a tak si Britové a Poláci nevolají na mobily, ale na buňky nebo, chcete-li, na komůrky. – M. Adámek

9. Přezdívka americké bitevní lodě

Bitevní loď Wisconsin se 6. května 1956 srazila v mlze s torpédoborcem DDE–510 Eraton. Poškozená příď Wisconsinu byla opravena 21 m dlouhou sekcí z nedokončené lodě 8866 Kentucky. Kobinací *Wis-* a *-ky* vznikla neoficiální přezdívka

Wisky (M. Dubánek, „Wisky“ aneb Jak bitevní loď BB–64 Wisconsin k přezdívce přišla, ATM 41, 2009, č. 6, s. 72 – 73). – L. Klimeš